

Mystikern på dårhuset

Läs honom, men inte som sanningsvittne, skriver Lars Westerberg om senaste Hermelin-utgåvan.

Få män är märkligare än Eric Hermelin. Ännu inte fyllde 56 spåras han in på S:t Lars mentalsjukhus i Lund. Där sitter han sedan och översätter böcker, persiska sufier mest men också kristna mystiker som Jacob Böhme, tills han avlider 84 år gammal. Översättningarna förser han med ytterst personliga noter, där han vädrar sina idiosyncrasier och meningar. Han är mycket medveten om det världspolitiska skeendet, stark filosemit i antisemitismens tid, glödande antinazist.

ESSAY

För den som intresserar sig för sär-egna personer är han ett fynd. Galningen på S:t Lars, som var klokare än alla kloka, den glödande moralisten som angriper den konventionella moralen, den geniale översättaren som förklarar sinnes-sjuk för att inte vanära en förnäm släkt. Vilken hjälte och martyr!

En diktarnas diktare

Ja, vad ska man säga om hans livsverk? Utan tvivel har översättningarna varit av enorm betydelse. Framför allt är han en diktarnas diktare. Men man får läsa honom på hans egna villkor. Han är egen-sinnig också som översättare. Det blir som när Vilhelm Ekelund läser de klassiker han beundrar. Det är varken Goethe eller Ekelund, det är Ekelunds Goethe. På samma sätt

med Hermelins översättningar. Och varför inte? En legering av två eller flera röster kan vara lika unik som den alltigenom ensamma rösten. Det väsentliga är vad som sägs och förmedlas. Men man vet inte var den ena rösten slutar och den andra börjar.

En problematisk man

Intresset för översättarens egen röst har vuxit. Till den ändan har Ulf I Eriksson givit ut ett urval av Hermelins noter och egna skrifter *Blif en Därel*, med företal av Carl Göran Ekerwald. Urvalet är fascinerande men inte helt lättläst eller lättbegripligt. Ekerwalds förord fylls av sympati för Eric Hermelin men undviker att problematisera honom.

Och problematisk är Eric Hermelin, hur sympatisk man än kan finna honom. Vem gillar inte påhoppet på nazister och med-löpare? Och vem tar inte parti för familjen Hermelins svarta får, när han går hårt åt de moralister och nykterister som spärrat in honom? Men hans grundläggande mystik är inte lätt att begripa sig på. Och Ekerwald gör inget försök att förklara hans teologi, grunden till hans filosemitism och antinazism. I botten ligger en djup antiintellektualism. Gud är all och människan intet, det mänskliga förnuftet är upphovet till allt ont. I sina antinazistiska pamfletter citerar Eric Hermelin med välbehag Torgny Segerstedt, men utelämnar också det han inte gillar.

Hermelin beskrivs av sin biograf, Per-Erik Lindahl, som kristen fundamentalist. Därför är han pacifist och därför är Gamla testamentet viktigt för honom. Därav filosemitismen. En stark fundamentalism borde, mycket riktigt, vara oförenlig med den direkta kristendomsförälskning som den nazifierade tyska kyrkan, Deutsche Christen, gjorde sig skyldig till. Men annars kan fundamentalismen se olika ut, det säger inte, mycket

Stårvarstegen. Efter ett decennium som omyndigförklarad hamnar Eric Hermelin på sinnessjukhus, där han får utveckla sin produktivitet under 28 år. Idiotanstalten på Lunds hospital (sedermera S:t Lars sjukhus) vid tiden för invigningen 1879.

Illustration av Sven Andersson, ur Ny Illustrerad Tidning 28/1879.

om en teologi att beskriva den som fundamentalistisk. I Eric Hermelins fall används den till försvar för fattiga och förkomna och till rasande angrepp på de mäktiga och fari-seiskt övermodiga. Men antiintellektualismen ter sig inte alltigenom sympatisk och förvanskningen av Segerstedt är beklämmande. Jag varnar alltså för glorifiering av Hermelin. Han är snarast en bisarr tänkare, som råkade få rätt.

Intressant nog fanns i Sverige nazismens kristna medlöpare å ena sidan bland liberalteologer som Emanuel Linderholm och å andra sidan hos schartauerna i Göteborgs Stifts-Tidning. Och den ledande antinazisten, Torgny Segerstedt, är just liberalteolog. Så publicerat är det. Hermelin var nära vän med rabbinen i Malmö, Josef Wohlstein, och likaså nära vän med domkyrkokomministern Lars Wollmer, en av de värsta kristna medlöparna. Hur det går ihop, förstår man inte.

Inte heller är det så enkelt att man kan bestämma sig för att Hermelins släkt var en samling skurkar, när den såg till att den stötkige och periodsupande Eric blev intagen på S:t Lars. Lindahl menar att han i annat fall supit ihjäl sig, nu fick han lugn och ro för sitt viktiga översättarvärv. Eric Hermelin var en stålhard moralist och stålhard var också den nykteristiske broder som fick honom sinnessjukförklarad. Två fanatiska moralister, av vilka den ene företräder den konventionella moralen, står mot varandra. Här är det inte lätt att döma.

Hermelins ungdom var nämligen vild. Efter två terminer i Uppsala ger han sig i väg till Amerika. Där lever han om, ådrager sig syfilis och enrollerar sig stultigen i nordamerikanska armén. Får på faderns bekostnad återvända till Europa för att vårdas på alkoholisthem i Tyskland. Därifrån rymler han till England och enrollerar sig i engelska armén och skickas till Indien. Får avsked därifrån, blir rent av satt i fångelse.

På S:t Lars i tid och evighet

Sedan följer en period med svindlande resor, där han svårt medtagen tas om hand av snälla och kristna människor, där han gång på gång utrustas med pengar för hemfärd och där han rymler och börjar sup på nytt. I tio år vistas han i Australien. Hämtas hem, sätts under förmyndare, familjen söker få honom sinnessjukförklarad. Den ledande psykiatriexperten Olof Kinberg vägrar. Till sist åtar sig en mindre renommérad expert att göra det. Familjen kan andas ut. Nu sitter han på S:t Lars för tid och evighet och kan inte ställa till mer trassel.

Hur galen var Eric Hermelin? Troligen inte alls. Lygnig och svar att ha att göra med, delirium tremens på grund av alkoholen och med missbrukarens totala hänsynslöshet när det gällde att tillfredsställa sitt behov. Vilka stöder och bedrägerier som helst. Can man inte förstå de anhöriga?

Eric Hermelin fick inget dåligt liv. Goda arbetsperioder när han håller sig nykter växlar med att han då och då rymler till Köpen-

lundensisk periodsupare, Bengt Lidforss. Var ligger skillnaden, varför måste den ene interneras på S:t Lars, men den andra inte? Var Eric Hermelin ett svårare fall? Hade Lidforss tidigt bevisat att han kunde fungera i frihet med sin dipsomani, vilket Hermelin aldrig lyckades bevisa? När han togs in på S:t Lars hade han intet utträtt. Lidforss var en ung, lysande forskare som söp, Hermelin bara söp. Begåvade var de ju båda, var det svårare att se Eric Hermelins begåvning? Ja, säkert, i synnerhet bör hans familj haft små möjlig-heter att se den.

”öker få honom sinnessjukförklarad. Den ledande psykiatriexperten Olof Kinberg vägrar. Till sist åtar sig en mindre renommérad expert att göra det. Familjen kan andas ut.

Men mycket ligger hos omgivning-en. Eric Hermelins far var sträng och fordrande, brodern som sagt fanatisk nykterist. Det fanns en ambivalent och konfliktfylld kärlek mellan professor Lidforss och hans ende son. När Gamle baron tog handen från Eric, fanns det en präktig och moraliserande broder, som var ännu oförsonligare. Eric borde hindras från att dra vanära över släkten. Skandalaligheten och familjeloyaliteten också mot det svarta färet måste ha varit större hos familjen Lidforss. Metoden att skicka bort den vanartige visade sig ju i Eric Hermelins fall slå fel. Följden blev att han levde på andra och att andra bekostade hans hem-resor. Att sätta in honom på anstalt var ett sätt att kontrollera honom. Brodern blev till yttermera visso hans förmyndare.

Så läs detta urval! Det ger en god bild av den sene Hermelins hållningar. Men läs det inte som ett budskap från ett sanningsvitne och en martyr, utan som ett exempel på

Historisk handbok om dinos

Ulf Jönsson har läst en bok om de stora, utdöda djur vars ägg våra anfäder åt till frukost.

De största dinosaurierna, de långhalsade sauropoderna, var bortåt 30 meter långa och vägde kring 50 ton. Att jämföra med elefanterna som sällan lägger på sig mer än fem ton, om man får upp dem på kökvrågen.

Naturhistoria

Penguins dinosaurie-atlas är ett måste för den som råkar i gräl med sina ungar. Spielbergs senaste visar till exempel hur en tjej - hon ska föreställa forskare - gullar med en brachiosaurus-bäbis, som naturligtvis har stora våta ögon och är rena kramdjuret. Bäbiserna råmar som en sjöök och då kommer mamma Brachiosaurus lubbande, fylld av moderliga instinkter, för att banka skiten ur tjejen. Man riktigt längtar efter att även Spielberg ska få sig en släng av svansen. Men de här äggläggarna ruvad inte och inte diade de sina små, de glömde sina ägg i det ögonblick de klämt ur sig dem.

95 procent försvann

Ny för mig var katastrofen mot slutet av Perm, för 250 miljoner år sedan, 95 av 100 arter försvann från jordytan och det var på häret att livet fick starta om. Forskarna misstänker att vulkanerna i Sibirien då pumpade upp kolossala

saurien. Michael Benton menar att den massutrotningen bildade avstampet för dinosaurerna. I synnerhet sedan de flesta havslevande konkurrenterna försvann.

De äldsta av de kända arterna är Eoraptor och Herrerasaurus från dagens Argentina, bägge vasstande jägare som sprang på två ben. Rätt snart fanns även växtätare, men de blev under Trias inte längre än 5-10 meter. Först med Jura kom bjässarna och mängfalden. Då utvecklades också flygdjoren, Pterosaurs hade ett vingspann på 12 meter. Benton talar om evolutionell succé. Jura var inte en naturhistorisk freak show. Dinosaurierna var flocklevande djur, de jagade i flock och de växtätande arterna utvecklade väldiga huvudsköldar, horn och lubbsvansar för att försvara sig mot jägare.

Dinosaurierna försvann för 65 miljoner år sedan, vilket förklarades med att en asteroid plumbads ner i Karibiska havet. Men hur kunde de andra arterna ännu

De minsta var sötnalkoner. Är kalkoner, förresten. Fåglarna har utvecklats från dinosaurierna, så om du tycker att kråkor har en kylig blick så beror det på att den